Warszawa, dnia 21 grudnia 2020

**MINISTER ROLNICTWA I ROZWOJU WSI**

PRR.pz.071.5.60.2020

Pan

**Ryszard Kierzek**

Prezes
Kujawsko-Pomorskiej Izby Rolniczej
z/s w Przysieku

*Szanowny Panie Prezesie,*

w nawiązaniu do pisma z dnia 17 listopada 2020 r. znak: L.dz. 797/KPIR/2020 w sprawie pogłębiającego się kryzysu w sektorze rolnym oraz przedstawionych wniosków, uprzejmie informuję, co następuje.

Poziom cen na krajowym rynku wieprzowiny, który jest importerem netto, kształtowany jest obecnie pod wpływem silnej presji cenowej na rynku unijnym, szczególnie na rynkach głównych producentów wieprzowiny w UE, jednocześnie będących dla nas głównym kierunkiem w imporcie wieprzowiny, tj. w Niemczech, Belgii czy Holandii. Skutki Covid-19 (zakażenia w zakładach mięsnych oraz ograniczenia w popycie ze strony sektora HoReCa) oraz utrudnienia w eksporcie wieprzowiny z rynku unijnego w związku z wstrzymaniem importu przez Chiny po potwierdzeniu wystąpienia przypadków afrykańskiego pomoru świń w Niemczech stanowią główne przyczyny głębokiego spadku cen na rynku wspólnotowym. Taka sytuacja, przy traktatowej zasadzie swobodnego przepływu towarów, z której korzystają zarówno producenci prowadzący produkcję w oparciu o importowane warchlaki, jak również zakłady przetwórcze czy inne podmioty dokonujące zakupu żywca lub mięsa wieprzowego poza granicami kraju, o czym wspomniano również w przedłożonym piśmie, powoduje, że skuteczne mechanizmy mające na celu zahamowanie spadku cen i w konsekwencji przywrócenie opłacalności produkcji muszą być podjęte w skali całego rynku UE.

W związku z tym Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi (Minister RiRW) podejmuje konkretne działania w tym zakresie na forum organów UE. W dniu 16 listopada 2020 r. na posiedzeniu Rady UE ds. Rolnictwa i Rybołówstwa odbywającym się w formie wideokonferencji. Minister zawnioskował o uruchomienie przez Komisję Europejską mechanizmu dopłat do prywatnego przechowywania wieprzowiny oraz pomocy finansowej dla producentów. Wniosek w tej sprawie powtórzony został również na posiedzeniu Komitetu do Spraw Wspólnej Organizacji Rynków Rolnych w dniu 19 listopada 2020 r. oraz w dniu 10 grudnia 2020 r. W powyższych wystąpieniach zwrócono uwagę na bardzo trudną sytuację na rynku wieprzowiny wskazując, że obecny poziom cen powoduje brak opłacalności produkcji i utratę płynności finansowej gospodarstw. Podkreślono, że rynek wieprzowiny znajduje się pod silną presją cenową spowodowaną zarówno skutkami Covid-19, jak również rozprzestrzenianiem się wirusa ASF, a rolnicy coraz częściej mają problem ze zbytem świń w związku z nadwyżkami wieprzowiny na rynku UE.

Ponadto w dniu 27 listopada 2020 r. Minister RiRW skierował do Komisarza UE ds. Rolnictwa Janusza Wojciechowskiego pismo dotyczące rozwoju sytuacji na rynku wieprzowiny oraz ponownie zawnioskował o pilne uruchomienie interwencji rynkowej w postaci dopłat do prywatnego

przechowywania wieprzowiny i przyznanie pomocy dla producentów świń. Jednocześnie, W dniu 27 listopada 2020 r. Minister RiRW zwrócił się do przedstawicieli sektora przetwórstwa mięsa w Polsce z wnioskiem o uwzględnienie w bieżących decyzjach biznesowych, w szczególności dotyczących zaopatrzenia w surowiec, długookresowych konsekwencji dla funkcjonowania i możliwości rozwoju krajowego rynku wieprzowiny.

Minister RiRW polecił również Inspekcji Weterynaryjnej kontrole transportów zwierząt oraz rzeźni i zakładów przetwórczych dokonujących uboju i przetwórstwa pozyskanego spoza kraju żywca oraz monitorowanie skali bieżącego importu i eksportu świń oraz mięsa wieprzowego z Polski. Jednocześnie prowadzone będzie przez GIHARS monitorowanie przestrzegania przepisów dotyczących oznakowania mięsa w handlu detalicznym. Ponadto, w dniu 7 grudnia 2020 r. Minister RiRW wystąpił do Prezesa UOKIK o zbadanie, czy na rynku wieprzowiny nie są stosowane są w chwili obecnej nieuczciwe praktyki w handlu żywcem i mięsem wieprzowym, wykorzystujące obecną sytuację rynkową, w tym nieuzasadnione zaniżanie cen zakupu ww. towarów pochodzących z importu.

W uzupełnieniu przyjętej już w 2020 r. pomocy finansowej dla producentów świń odczuwających skutki Covid-19, Rada Ministrów w dniu 2 grudnia 2020 r., na wniosek Ministra RiRW przyjęła rozporządzenie zmieniające rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowego zakresu i sposobów realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Dz. U. poz. 2164). Na podstawie tego rozporządzenia przyznawana będzie pomoc finansowa tym producentom świń, którym nie przyznano pomocy z tytułu posiadania świń, o której mowa w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 sierpnia 2020 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Pomoc dla rolników szczególnie dotkniętych kryzysem COVID-19" w ramach działania „Wyjątkowe tymczasowe wsparcie dla rolników, mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw szczególnie dotkniętych kryzysem związanym z COVID-19" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020 (Dz.U. 2020, poz. 1467). Na podstawie przyjętego rozporządzenia pomoc przysługuje tym producentom trzody chlewnej, którzy w okresie od 1 marca br. do 15 lipca 2020 r. utrzymywali średnio dziennie co najmniej 21 świń. Wnioski o przyznanie ww. pomocy należy składać do 20 grudnia 2020 r. w biurach powiatowych ARiMR. Pomoc będzie wypłacana w I kwartale 2021 r. w formie ryczałtu na gospodarstwo rolne, w podziale na trzy grupy w zależności od ilości utrzymywanych świń:

1) 4 500 zł – przy utrzymywaniu średnio dziennie co najmniej 21 i nie więcej niż 50 świń,

2) 14 900 zł – przy utrzymywaniu średnio dziennie powyżej 50 i nie więcej niż 200 świń,

3) 23 800 – przy utrzymywaniu średnio dziennie powyżej 200 świń.

Na wniosek Ministra RiRW w dniu 19 listopada 2020 r. przyjęte zostało przez Radę Ministrów rozporządzenie zmieniające rozporządzenie Rady Ministrów dnia 27 stycznia 2015 r. *w sprawie szczegółowego zakresu i sposobów realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa* (Dz. U. z 2020 r. poz. 2058) na podstawie którego producenci świń prowadzący produkcję na obszarze zagrożenia w związku z wystąpieniem ASF mogli do dnia 1 grudnia 2020 r. ubiegać się o przyznanie pomocy finansowej na wyrównanie kwoty obniżonego dochodu uzyskanej ze sprzedaży świń w okresie od czwartego kwartału 2019 r. do trzeciego kwartału 2020 r.

Ponadto, po 1 stycznia 2021 r., tj. po przeliczeniu 3-letniego limitu krajowego pomocy *de miminis* w rolnictwie na lata 2019-2021, możliwe będzie ponowne uruchomienie następujących form pomocy:

1) pożyczek na sfinansowanie nieuregulowanych zobowiązań cywilnoprawnych, które zostały podjęte w związku z prowadzeniem działalności rolniczej na przez producenta świń prowadzącego chów lub hodowlę świń na obszarach występowania ASF;

2) pomocy, w formie refundacji wydatków dla producentów rolnych, którzy prowadzą gospodarstwo, w którym są utrzymywane zwierzęta gospodarskie z gatunku świnia w formie refundacji 50% wydatków poniesionych na bioasekurację.

Odnosząc się do postulatu wprowadzenia skutecznego nadzoru importu warchlaków i prosiąt, uprzejmie informuję, że wymagania dla przesyłek świń pochodzących z państwa członkowskiego (p.cz.) i przeznaczonych do innego p.cz. Unii Europejskiej określa prawo Unii Europejskiej, w szczególności

dyrektywa Rady 64/432/EWG z dnia 26 czerwca 1964 r. w sprawie problemów zdrowotnych zwierząt wpływających na handel wewnątrzwspólnotowy bydłem i trzodą chlewną (Dz. Urz. WE L 121 z 29.07.1964, str. 1977, z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 1, str. 13). Zgodnie z art. 3 dyrektywy 64/432/EWG, świnie wysyłane z terytorium jednego p.cz. na terytorium innego p.cz. musi być poddane kontroli identyfikacji oraz badaniu klinicznemu, przeprowadzonych przez urzędowego lekarza weterynarii w terminie 24 godzin przed wysyłką, przy tym zwierzęta nie mogą wykazywać klinicznych objawów chorobowych. Przepisy ww. dyrektywy zostały wdrożone do polskiego prawodawstwa, w szczególności w ustawie z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2020 r. poz. 1421), w rozdziale 4 dotyczącym wymagań weterynaryjnych dla handlu zwierzętami i niejadalnymi produktami pochodzenia zwierzęcego oraz rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 stycznia 2006 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych w handlu bydłem i świniami (Dz. U. Nr 11 poz. 58, z późn. zm.). Dodatkowo, wymagania odnośnie do pochodzenia i stanu zdrowia mogą być uwarunkowane w odniesieniu do choroby Aujeszkyego i wirusowego zapalenia żołądka i jelit świń, ale są one uzależnione od gwarancji przyznanych danemu p.cz. decyzją Komisji Europejskiej. Wymagania określone w ww. przepisach są potwierdzane w świadectwie zdrowia wystawianym przez urzędowego lekarza weterynarii miejsca wysyłki zwierząt przeznaczonych do handlu na wspólny rynek europejski.

W miejscu przeznaczenia zwierząt lub produktów w Polsce, w tym w gospodarstwie odbiorcy, może zostać przeprowadzona przez powiatowego lekarza weterynarii kontrola weterynaryjna potwierdzająca spełnienie określonych ww. przepisami prawa wymagań odnośnie do stanu zdrowia oraz prawidłowości wystawionych świadectw zdrowia towarzyszących dostarczonej partii zwierząt lub spełnienia wymagań zdrowotnych dla przesyłek produktów. Kontrole takie, zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 2003 r. o kontroli weterynaryjnej w handlu (Dz. U. z 2019 r. poz. 475) nie mogą mieć charakteru dyskryminującego.

Przepis art. 11 ustawy o kontroli weterynaryjnej w handlu zobowiązuje wszystkich wymienionych w świadectwach zdrowia odbiorców przesyłek zwierząt lub przesyłek produktów dostarczanych z p.cz. do zgłoszenia ich przywozu, z wyprzedzeniem jednego dnia, a w uzasadnionych przypadkach dwóch dni. Powyższe nie zwalnia jednak odbiorcy przesyłki zwierząt z badania dostarczonych zwierząt oraz sprawdzenia prawidłowości dołączonych świadectw zdrowia, a w razie stwierdzenia nieprawidłowości poinformowania o tym powiatowego lekarza weterynarii, który w zakresie swoich kompetencji może podjąć stosowne działania.

Kwestie wymagań weterynaryjnych przy przywozie świń z państw trzecich zostały natomiast uregulowane w rozdziale 3 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt oraz rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych przy przywozie bydła, świń, owiec i kóz oraz wymagań, jakim powinny odpowiadać świadectwa zdrowia takich zwierząt (Dz. U. Nr 131, poz. 1413). Ponadto przesyłki zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego importowanych z państw trzecich podlegają kontroli na granicy przeprowadzanych przez służby graniczne poszczególnych p.cz. według jednolicie określonych prawem unijnym procedur.

Mając powyższe na uwadze należy zauważyć, że obowiązujące przepisy pozwalają na bardzo wnikliwą kontrolę przesyłek produktów lub przesyłek zwierząt przez ograny Inspekcji Weterynaryjnej, które obejmują również kwestie związane z afrykańskim pomorem świń. Dotychczasowe kontrole pozwoliły uniknąć przeniesienia wirusa do gospodarstw na terytorium Polski poprzez przesyłkę produktów lub zwierząt z państw członkowskich i państw trzecich. Należy przy tym zauważyć, że decyzje o źródle zakupu mięsa i świń są podejmowane przez podmioty gospodarcze. Swoboda przepływu towarów jest jedną z podstawowych swobód wewnętrznego rynku unijnego. Zgodnie z przepisami unijnymi, administracja nie ma możliwości wprowadzania ograniczeń ilościowych w przywozie i wywozie towarów, z przyczyn innych niż zagrożenie rozprzestrzenienia się chorób zakaźnych zwierząt lub zagrożenia zdrowia publicznego.

Jednocześnie informuję, że zgodnie z ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (Dz. U. z 2020 r. poz. 2001), świnie znakowane są grupowo numerem identyfikacyjnym, który jest numerem siedziby stada urodzenia albo innej siedziby stada, w której

zwierzę przebywało powyżej 30 dni. Oznakowanie to może być w postaci kolczyka lub tatuażu. Powyższy sposób znakowania został wprowadzony w związku z raportem z audytu w celu dokonania oceny skuteczności systemów identyfikacji i rejestracji bydła, małych przeżuwaczy i świń, przeprowadzonego w Polsce w dniach 18–26 stycznia 2016 r. przez Biuro Żywności i Weterynarii (FVO) Komisji Europejskiej, który wskazywał, że przepisy ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji (przed zmianą ustawy) są niezgodne z wymogami art. 5 ust. 2 dyrektywy 2008/71/WE, ponieważ nie nakazują dodatkowego oznakowania świń numerem siedziby stada, z której są wprowadzane do obrotu lub handlu, jeżeli jest to inna siedziba stada niż ta, w której się urodziły.

Odnosząc się do wniosku w sprawie zwiększenia nadzoru dotyczącego kontroli jakości importowanego mięsa wieprzowego i jego przetworów należy zauważyć, że w ramach rynku wewnętrznego UE nie prowadzi się weterynaryjnej kontroli granicznej na wewnętrznych granicach pomiędzy p.cz. Wypracowano natomiast procedury, które polegają na wzajemnym uznaniu wyników kontroli i badań przeprowadzonych przez właściwe służby, organy i laboratoria p.cz. miejsca wysyłki. Stosowanie takiej zasady oznacza, że jeżeli dany produkt został poddany kontroli przy wprowadzaniu go do obrotu w jednym z p.cz. UE, w sposób zgodny z obowiązującym prawem, może być również wprowadzany do obrotu w innym p.cz. UE. I tak, np. w przypadku mięsa wieprzowego, mięso uznane za zdatne do spożycia w jednym p.cz. i dopuszczone do obrotu uznawane jest za zdatne do spożycia i dopuszczone do obrotu w innym p.cz.

Wymagania, jakie powinny spełniać środki spożywcze, w tym również mięso wieprzowe, wprowadzane na rynek określają w głównej mierze przepisy UE, które obowiązują we wszystkich p.cz., jak również określone przepisy krajowe mające zastosowanie na terytorium danego p.cz. Producenci żywności, a także inne podmioty działające na rynku spożywczym, które prowadzą działalność związaną z jakimkolwiek etapem produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności, mają obowiązek spełniania ww. wymagań, jak również to na tych podmiotach spoczywa odpowiedzialność za bezpieczeństwo wprowadzanej na rynek żywności. Zasada ta dotyczy w taki sam sposób polskich producentów, jak i producentów żywności z innych p.cz. UE. W przypadku gdy mięso i produkty mięsne wieprzowe pochodzące z p.cz. UE spełniają odpowiednie wymagania dotyczące bezpieczeństwa żywności, nie ma podstaw do wprowadzenia ograniczeń w handlu takimi produktami np. poprzez wprowadzenie dodatkowych kontroli takich produktów na granicach wewnętrznych UE.

Odnosząc się do kwestii dotyczącej ustawy z dnia 18 września 2020 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz niektórych innych ustaw informuję, że niniejsza ustawa była przedłożeniem poselskim. Projekt tej ustawy był zawarty w druku sejmowym nr 597 rozpatrywanym łącznie z drukiem nr 378. Druk nr 597 został wniesiony, na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji RP oraz na podstawie art. 32 ust. 2 regulaminu Sejmu, przez grupę 22 posłów Klubu Parlamentarnego Prawo i Sprawiedliwość, natomiast druk nr 378 został wniesiony przez grupę 61 posłów Klubu Parlamentarnego Koalicja Obywatelska. Poselskie projekty ustaw podlegają konsultacjom społecznym. Niemniej, zgodnie z art. 34 ust. 3 Regulaminu Sejmu, nieprzeprowadzenie przez posłów–wnioskodawców konsultacji projektu ustawy nie stanowi formalnej przeszkody do wniesienia takiego projektu do rozpatrzenia przez Sejm. Regulamin Sejmu nie nakłada na posłów–wnioskodawców poselskiego projektu ustawy obowiązku sporządzenia oceny skutków regulacji, która jest właściwa dla prac legislacyjnych prowadzonych przez Radę Ministrów. Art. 34 ust. 2 pkt 4 Regulaminu wymaga natomiast przedstawienia w uzasadnieniu takiego projektu przewidywanych skutków społecznych, gospodarczych, finansowych i prawnych regulacji. Załączone do projektu ww. ustawy uzasadnienie zawierało analizę zmienianej w przedmiotowych przepisach ustawy sytuacji opartą m.in. o dane Najwyższej Izby Kontroli, raporty branżowe wykonane zarówno z poziomu krajowego, jak i europejskiego. Nie pozostaje także bez znaczenia dla oceny sytuacji w zakresie ochrony zwierząt raport Europejskiego Urzędu Bezpieczeństwa Żywności przygotowany na zlecenie Komisji Europejskiej w zakresie uboju bez ogłuszania. Na podstawie raportu PwC Polska Sp. z o.o. zleconego przez Polski Związek Hodowców Zwierząt Futerkowych wskazany został wpływ branży hodowli zwierząt futerkowych na gospodarkę Polski. Oszacowano także liczbę ferm oraz przeciętne zatrudnienie na nich.

Jednocześnie warto zauważyć, że uchwalona przez Sejm RP w dniu 18 września 2020 r. ustawa o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz niektórych innych ustaw podlegała poprawkom Senatu.

Przepisy dotyczące ograniczenia uboju prowadzonego zgodnie z metodami wymaganymi przez obrzędy religijne, czy odszkodowań uległy zmianie. Na etapie prac parlamentarnych sporządzone zostały także opinie nt. wpływu regulacji związanych z „wygaszaniem" branży futrzarskiej w Polsce, analizy dotyczące stosowanych (ew. możliwych) sposobów uboju rytualnego, zmniejszających (ograniczających) cierpienie zwierząt dających się pogodzić z wymogami religijnymi grup wyznaniowych, skutków społeczno-ekonomicznych wygaszania ferm zwierząt futerkowych z ujęciem rekompensat, jak również odchodzenia od uboju rytualnego. Opinie dotyczące skutków ekonomicznych tej ustawy są dostępne na stronie Senatu pod linkiem: https://www.senat.gov.pl/prace/opinie-i-ekspertyzy/ . Ponadto MRiRW uprzejmie informuje, że uchwałą Senatu z dnia 14 października 2020 r. w sprawie ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz niektórych innych ustaw Senat wprowadził szereg poprawek do tekstu tej ustawy. Uchwała Senatu została w dniu 15 października 2020 r. skierowana do rozpatrzenia przez sejmową Komisję Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Dotychczas nie została wyznaczona data rozpatrzenia ww. uchwały przez tę Komisję.

Odnosząc się do postulatu dotyczącego odraczania rat w spłacie pożyczek i kredytów zaciągniętych na potrzeby działalności rolniczej, w tym szczególnie dla kredytów preferencyjnych z dopłatami do odsetek z budżetu państwa, MRiRW uprzejmie informuje, że zgodnie z ustawą z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. 2020 poz. 1086) stosowane są dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych między innymi podmiotom prowadzącym działalność w sektorze produkcji podstawowej produktów rolnych, które znalazły się w trudnej sytuacji finansowej w związku z ponoszeniem negatywnych konsekwencji ekonomicznych wynikających z rozprzestrzeniania się zakażeń wirusem SARS-CoV-2. Stosownie do przepisów ww. ustawy, kredyty obrotowe odnawialne lub nieodnawialne z dopłatami do oprocentowania mogą być udzielane w celu zapewnienia płynności finansowej utraconej lub zagrożonej utratą w związku z rozprzestrzenianiem się Covid-19. Kredyty te są udzielane na warunkach komercyjnych, natomiast z Funduszu Dopłat do Oprocentowania są realizowane dopłaty do oprocentowania w wysokości:

- 2% w przypadku mikroprzedsiębiorców, małych lub średnich przedsiębiorców,
- 1% w przypadku dużych przedsiębiorców.

Dopłaty są stosowane do umów zawartych do dnia 31 grudnia 2020 r. Szczegółowe informacje oraz lista banków kredytujących są dostępne na stronie internetowej: https://www.bgk.pl/pakietpomocy/doplaty-do-oprocentowania. Jednocześnie informuję, że prowadzone są prace mające na celu umożliwienie ubiegania się o powyższe kredyty również w 2021 r.

Ponadto producenci rolni mogą ubiegać się w bankach o zmianę warunków spłaty preferencyjnych kredytów udzielanych zgodnie z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie szczegółowego zakresu i sposobów realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Dz. U z 2015 r. poz. 187, z późn. zm.). Zgodnie z obowiązującymi zasadami udzielania kredytów na wznowienie produkcji, w okresie objętym umową kredytu bank może:

1) stosować prolongatę spłaty rat kapitału i odsetek, o ile określony w umowie kredytu termin ich spłaty jeszcze nie minął,
2) wydłużyć okres kredytowania poza przewidziany w umowie kredytu o ile określony w umowie kredytu okres kredytowania jeszcze nie minął,

pod warunkiem nie przekroczenia kwoty pomocy wyliczonej w umowie kredytu oraz mając na uwadze, iż okres stosowania przez ARiMR dopłat nie może przekroczyć 4 lat liczonych od daty wystąpienia szkód. Maksymalna kwota dopłat do oprocentowania kredytu na wznowienie produkcji, która może zostać wykorzystana w okresie kredytowania, ustalana jest na dzień zawarcia umowy kredytu i wskazana w tej umowie.

*Z poważaniem,*

$imię nazwisko

$stanowisko